

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

05.10.2022. Nr. 1-6/15
Uz 22.08.2022 1-04.1/378-pav/2022

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par pieaicināto personu lietā Nr.2022-20-01

Tiesībsargs ir saņēmis Satversmes tiesas 2022.gada 19.augusta lēmumu Satversmes tiesas lietā Nr.2022-20-01, kurā tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu lietā un aicināts izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem tiesībsarga ieskatā būtu nozīme izskatāmajā Satversmes tiesas lietā.

Likuma “Par pagaidu papildu prasībām Saeimas deputātu un pašvaldības domju deputātu darbam” 2. pants noteica, ka no 2021. gada 15. novembra Saeimas darbā ir tiesīgs piedalīties tikai tāds Saeimas deputāts, kurš šajā likumā noteiktajā kārtībā ir uzrādījis sadarbspējīgu Covid-19 sertifikātu, kas apliecina vakcinācijas vai pārslimošanas faktu, kā arī deputāts, kurš saņēmis klīniskās universitātes slimnīcas speciālista vai konsilija atzinumu par vakcinācijas atlikšanu uz noteiktu laiku un uzrādījis sadarbspējīgu sertifikātu par negatīvu veiktā testa rezultātu.

Liegums personai veikt tās darba pienākumus Saeimā ir atzīstams par būtisku personas cilvēktiesību ierobežojumu. Apstrīdētā norma ierobežo Saeimas deputāta amata tiesības un pilnvaras – izteikties un balsot Saeimas un Saeimas komisiju sēdēs, kā arī saņemt pilnīgu atalgojumu par deputāta pienākumu izpildi.

Lietā apstrīdēta minētās tiesību normas atbilstība Satversmes 96.pantam un 101.panta pirmajai daļai.

Satversmes 96.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Savukārt Satversmes 101.panta pirmā daļa noteic, ka ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

Tiesībsarga ieskatā, apstrīdētā norma ir primāri vērtējama saistībā ar Satversmes 101.panta pirmo teikumu, jo tieši konkrētā tiesību norma uzsver pieteicējas īpašo deputāta statusu, kas jo sevišķi sašaurina valsts tiesības iejaukties pieteicējas deputāta pienākumu izpildē. Tomēr tiesību normas tiks vērtētas to kopsakarā.

Satversmes tiesa vairākkārt ir uzsvērusi, ka Satversmes 101.pants garantē ikvienam Latvijas pilsonim tiesības Saeimas vēlēšanu likumā noteiktajā kārtībā piedalīties Saeimas

vēlēšanās un tādējādi rada priekšnoteikumus tam, lai pilsonis varētu piedalīties valsts darbībā (*sal.sk.Satversmes tiesas 2013.gada 7.novembra sprieduma lietā Nr.2012-24-03 13.punktu un 2015.gada 5.februāra sprieduma lietā Nr.2014-03-01 14.punktu*). Satversmes 101.pants piešķir tiesības arī būt pieteiktam par deputāta kandidātu un balotēties vēlēšanās. Ja persona ir ievēlēta Saeimā, tad Satversmes 101.pants attiecināms arī uz tiesībām pildīt deputāta amatu. Tātad Satversmes 101.pants paredz personai tiesības ne tikai piedalīties Saeimas vēlēšanās, bet arī tiesības ievēlēšanas gadījumā pildīt deputāta amatu bez tādas ierobežošanas šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām. (*Sk. Satversmes tiesas 2019.gada 23.decembra sprieduma lietā Nr.2019-08-01 10.punktu*).

Minētā Satversmes tiesas 2019.gada 23.decembra sprieduma lietā Nr.2019-08-01 11.punktā tiesa ir skaidrojusi, ka no Satversmes 5.panta izriet, ka deputāta statusam imanents ir brīvais pārstāvības mandāts. Brīvā pārstāvības mandāta galvenais mērķis ir pasargāt deputātu no svešas ietekmes un ļaut valsts lēmumiem Saeimā veidoties autonomi. Deputāti pārstāv tautu savā kopībā, nevis katrs atsevišķi un individuāli. Brīvā pārstāvības mandāta princips rada priekšnoteikumus tam, lai deputāts vienotos ar citiem deputātiem par Saeimas lēmumu saturu, un tādējādi veicina Saeimas lemtspēju. No brīvā pārstāvības mandāta principa izriet virkne Saeimas deputāta tiesību: piedalīties Saeimas darbā, Saeimas un tās komisiju sēdēs, izsakoties un balsojot tajās, izmantot iesnieguma, iniciatīvas un jautājumu uzdošanas tiesības u.tml., kā arī tiesības pašorganizēties ar citiem deputātiem (piemēram, frakcijās). Tiesībām piedalīties parlamenta sēdēs un runas tiesībām ir izšķiroša nozīme deputāta darbībā, jo deputāta tiesības tiktu būtiski vājinātas, ja viņam tiktu liegts mutvārdos aizstāvēt savas iniciatīvas, pārliecināt citus deputātus par savu ideju un priekšlikumu nozīmību. Tiesības sēdēs teikt runas deputātam nav atņemamas, jo tās pieder pie pašas parlamenta darba būtības.

Tādējādi Satversmes tiesa iepriekš ir norādījusi, ka tikai būtiskos izņēmuma gadījumos šīs deputāta tiesības var tikt ierobežotas un jebkuri no šiem gadījumiem vērtējami ļoti šauri. Vienlaikus Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka parlamenta deputāta tiesību īstenošana vienlaikus prasa nodrošināt arī efektīvu parlamenta darbību, citstarp reaģēt uz tādu parlamenta deputātu rīcību, kas traucē normālu likumdevēja darbu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2016.gada 17.maija sprieduma lietā "Karácsony and Others v. Hungary", pieteikumi Nr.42461/13 un Nr.44357/13, 139.punktu*).

Vērtējot apstrīdētās tiesību normas atbilstību Satversmes 96.pantam un 101.panta pirmajam teikumam, ir jānosaka, vai:

- 1) pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.

Vērtējot noteiktā ierobežojuma samērīgumu un nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, nepieciešams noskaidrot, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kā arī, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Tiesībsarga ieskatā apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu

prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai personas varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

Sākotnēji norādām, ka tiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis.

Likuma “Par pagaidu papildu prasībām Saeimas deputātu un pašvaldības domju deputātu darbam” 1.pants noteic šādus pagaidu ierobežojumu mērķus:

1) nodrošināt sabiedrības veselības un drošības interesēm atbilstošu rīcību Covid-19 infekcijas izplatības apstākļos;

2) sekmēt uzticēšanos valstī īstenotajai Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības politikai;

3) solidarizēties ar pārējo valsts un pašvaldību institūciju, tajā skaitā kapitālsabiedrību, amatpersonām un darbiniekiem, nodrošinot taisnīgu attieksmi Covid-19 infekcijas izplatības mazināšanas pasākumu īstenošanā;

4) vairot uzticēšanos valsts un pašvaldību institūciju, tajā skaitā Saeimas, darbībai.

Saeima atbildes rakstā ir norādījusi, ka tiesību ierobežojuma sākotnējais leģitīmas mērķis bija epidemioloģiskajām prasībām atbilstošu apstākļu nodrošināšana Saeimā. Savukārt vēlāk likuma mērķi tika precizēti, lai tie arvien vairāk atbilstu un būtu vērsti uz epidemioloģiskās situācijas kopumā uzlabošanu valstī. Saeimas ieskatā, apstrīdētās normas mērķis ir nodrošināt sabiedrības veselības un drošības interesēm atbilstošu rīcību Covid-19 infekcijas apstākļos, tādējādi nodrošinot un aizsargājot arī sabiedrības drošību. Kā viedoklī norāda Saeima - īstenotās Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības politikas veiksmīga darbība ir cieši saistīta ar personu uzticēšanos šai politikai un sabiedrības ieinteresētību vakcinēties pret Covid-19.

Ievērojot minēto, Saeima ierobežojumam pēc būtības izvirza divus mērķus – citu personu tiesību nodrošināšana (epidemioloģiski droša vide Saeimā), kā arī sabiedrības drošības un veselības nodrošināšana plašākā mērā.

Tiesībsarga ieskatā, izvēlētie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Konkrētā tiesību ierobežojuma pieņemšanu ir nepieciešams vērtēt, ņemot vērā 2021.gada rudens epidemioloģisko situāciju un grūtības, ko straujā vīrusa izplatīšanās radīja veselības aprūpes sistēmai Latvijā.

Uz vakcināciju, kā vienīgo veidu pasargāt sevi un visu sabiedrību kopumā no saslimšanas ar Covid-19, un īpaši, smagas slimības gaitas vai pat nāves, un novērst tās izraisīto kaitējumu, norādīja gan starptautiskās sabiedrības veselības organizācijas, gan Latvijas atbildīgās iestādes¹. Līdz ar to ikvienas personas izvēle nevakcinēties ietekmēja kopējo vakcinācijas aptveri un negatīvi ietekmēja kopējo sabiedrības veselību.

Laikā no 2021.gada 4.oktobra līdz 10.oktobrim atklāto Covid-19 gadījumu skaits pieauga par 40,5%, turpinājās pieaugums arī stacionāros ievietotajiem pacientiem, sasniedzot pieaugumu par 36,1%, bet 10,6% no visiem Covid-19 pacientiem stacionāros bija ar smagu slimības gaitu. Analizējot laikā no 4. līdz 10.oktobrim atklātos Covid-19 gadījumus un izvērtējot inficēto cilvēku vakcinācijas statusu, tika konstatēts, ka 7 518 cilvēki nebija vakcināti pret Covid-19 vai vakcinācijas kursu vēl nebija pabeiguši, kas kopumā bija 78% no visiem šajā periodā saslimušajiem. Salīdzinot infekcijas izplatības intensitāti uz 100 000 iedzīvotāju vakcinēto un nevakcinēto/dalēji vakcinēto cilvēku vidū,

¹ Sk., piemēram, <https://www.spkc.gov.lv/lv/vakcinas-pret-covid-19>; <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines>

nevakinātiem un daļēji vakcinātiem cilvēkiem Latvijā Covid-19 infekcija konstatēta 2,7 reizes biežāk, nekā pilnībā vakcinātiem.²

Strauji augot konstatēto Covid-19 gadījumu skaitam Latvijas Ārstu biedrība un Latvijas Jauno ārstu asociācija 2021.gada 4.oktobrī ar atklātu vēstuli vērsās pie valdības prasot tai nekavējoties rīkoties un ieviest stingrus pasākumus Covid-19 izplatības ierobežošanai. Vēstulē ārsti uzsvēra, ka, “ja tuvākajās dienās netiks pieņemti steidzami un radikāli lēmumi, veselības aprūpes sistēmas kapacitātes pārsniegšana ir tikai pāris nedēļu jautājums. Ņemot vērā epidemioloģiskos datus, jāsecina, ka novēlota rīcība jau šobrīd ir pieļāvusi nekontrolētu koronavīrusa izplatību sabiedrībā. Gan politiķiem, gan sabiedrībai beidzot ir jāieklausās veselības aprūpes profesionāļos, kas brīdina, ka tik augsta saslimstība Latvijas situācijā nav pieļaujama un to ar jebkādiem līdzekļiem ir jācenšas samazināt. To visātrāk var izdarīt, samazinot nevajadzīgu un nesvarīgu kontaktu skaitu. Šobrīd pasaulē ir zināma konkrētu pasākumu efektivitāte kontaktu ierobežošanā starp cilvēkiem, ar attiecīgu slimības transmisijas un izplatības mazināšanos. Pieeja dažādās valstīs atšķiras, ņemot vērā lokālās īpatnības. Valdībai ir jāpieņem skaidri lēmumi, kuru izpilde ir izkontrolējama, pretējā gadījumā ierobežojumiem nebūs rezultāta. Vienlaicīgi maksimāli jāveicina vakcinācija ar īpašu fokusu uz riska grupām. Plašākai vakcinācijai nebūs tūlītējs efekts, tā dos rezultātu ilgākā termiņā. Lēmumi par obligāto vakcināciju ir pareizi, diemžēl ļoti novēloti. Vakcinācija ir ne tikai visefektīvākais Covid-19 profilakses pasākums konkrētam indivīdam, daudzkārtīgi mazinot smagas un fatālas slimības norises, kā arī ilgtermiņa komplikāciju risku, bet ļauj drošāk pasargāt no slimības arī apkārtējos. Veselības aprūpes sistēmas pārslodze un sabrukums rada draudus cilvēku veselībai un dzīvībai arī jebkuras citas slimības gadījumā.”³

Ievērojot pastāvošo risku, Ministru kabinets 2021.gada 9.oktobrī pieņēma rīkojumu Nr.720 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu” (turpmāk – Rīkojums), paredzot nosacījumus darba pienākumu pildīšanai ārkārtējās situācijas laikā. Rīkojuma 5.3.punkts paredzēja, ka valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā "valsts un pašvaldību institūciju (tai skaitā kapitālsabiedrību) darbinieki un amatpersonas no 2021.gada 15.novembra savus darba pienākumus varēja veikt tikai tad, ja viņiem ir vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāts"

Tomēr vēl pēc Rīkojuma spēkā stāšanās 2021.gada 21.oktobrī valdība ziņoja, ka “ārkārtējās situācijas pirmajā nedēļā sociālo kontaktu apjoms samazinājies tikai par 5–10%, un tas nav pietiekami, lai mazinātu Covid-19 izplatību sabiedrībā. Atbilstoši esošajām tendencēm Covid-19 pacientu skaits slimnīcās dubultosies pēc 16 dienām un šī gada 2.novembrī tas varētu sasniegt 2 100. Tas nozīmē vēl lielāku veselības aprūpes sistēmas pārslodzi, būtiskus veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības ierobežojumus un nepieciešamību ieviest pacientu prioritāru rindošanu medicīniskās palīdzības saņemšanai”.⁴ Vienlaikus atbilstoši 2021.gada 18.oktobra informācijai atklāto Covid-19 gadījumu skaits Latvijā nedēļas laikā pieauga par 48,8%. Par vairāk nekā pusi (56%) pieauga stacionāros ievietoto pacientu skaits. Smagi slimo pacientu skaits palielinājās par 62,8%. Minētā statistika uz laiku arī nostādīja Latviju neapskaužamā situācijā kā valsti,

² Saslimstība un hospitalizācija ar Covid-19 turpina būtiski pieaugt. SPKC. Pieejams:

<https://www.spkc.gov.lv/lv/jaunums/saslimstiba-un-hospitalizacija-ar-covid-19-turpina-butiski-pieaugt>.

³ Latvijas Ārstu biedrība un Latvijas Jauno ārstu asociācija pieprasa valdību nekavējoties rīkoties un ieviest stingrus pasākumus Covid-19 izplatības ierobežošanai. Pieejams: <https://www.arstubiedriba.lv/latvijas-arstu-biedriba-un-latvijas-jauno-arstu-asociacija-pieprasa-valdibu-nekavejoties-rikoties-un-ieviest-stingrus-pasakumus-covid-19-izplatibas-ierobezosanai/>.

⁴ Četrus nedēļus laikā Latvija darīs visu, lai savaldītu Covid-19 pandēmiju. Pieejams:

<https://covid19.gov.lv/aktualites/cetru-nedelu-laika-latvija-daris-visu-lai-savalditu-covid-19-pandemiju>

kurā konstatēti visvairāk jaunatklāto Covid-19 gadījumu uz miljonu iedzīvotāju.⁵ Arī kopumā CSP dati rādīja, ka 2021.gada lielākā mirstība bijusi no 18.oktobra līdz 21.novembrim (42. līdz 46.nedēļai), kad piecu nedēļu laikā nomira 4453 cilvēki jeb gandrīz 900 cilvēku nedēļā.⁶

Jāuzsver, ka Covid-19 pandēmijas dēļ Latvijā ilgu laiku bijusi apgrūtināta arī citu slimību ārstēšana, jo tika ierobežota piekļuve daudzām veselības aprūpes iestādēm, tās uz laiku pārtrauca sniegt pakalpojumus vai koncentrējās uz Covid-19 slimnieku ārstēšanu. Attiecīgi tika būtiski ierobežotas Latvijas iedzīvotāju tiesības saņemt veselības aprūpi, kas arī ilgtermiņā ir atstājušas ietekmi uz veselības sistēmas darbību.

Vienlaikus jāuzsver, ka tiesībsargs šajā laikā vairākkārt norādīja uz trūkumiem valsts komunikācijā ar sabiedrību, kā arī bažījās par sabiedrības neuzticības ietekmi uz valsts politikas Covid-19 ierobežošanā efektivitāti. Vēl pirms piespiedu vakcinācijas pienākuma noteikšanas amatpersonām 2020.gada decembrī tiesībsargs organizēja konferenci-diskusiju: “Kādēļ ir grūti uzticēties valdības viedoklim un lēmumiem krīzes situācijā?” Jau šajā diskusijā tiesībsarga pieaicinātie eksperti uzsvēra uzticības valdībai nozīmi. Tā, piemēram, NATO Stratēģiskās komunikācijas centra vadītājs Jānis Sārts diskusijā uzsvēra, ka “pirmais, kas ir būtiski šādā krīzes situācijā, ir efektīva krīzes pārvaldīšana. Turklāt “tam, ko cilvēki saka, ir daudz mazāka nozīme nekā tam, ko cilvēki dara.” Pārfrāzējot Sārta kunga teikto, jāatzīmē, ka viens no būtiskākajiem cilvēka rīcības ietekmētājiem ir konkrēti sava un savu līdzcilvēku pieredze. Šajā pašā diskusijā toreizējā Satversmes tiesas priekšsēdētāja S.Osipova uzsvēra, ka “ir ļoti svarīgi, lai ikviens no mums būtu pārliecināts par sevi un savu valsti. Pilnīgi skaidri, ka cilvēks, kurš apzinās, ko viņš dara, tic savai valstij, viņš uzticas valsts lēmumiem un viņš ievēro šos valsts lēmumus.” Cita starpā kā vienu no šķēršļiem, kas kavē uzticēšanos valsts lēmumiem Osipovas kundze uzsvēra, ka “uzticība valstij ir cieši saistīta ar nācijas vēsturisko pieredzi un sabiedrībā valdošajiem priekšstatiem. Savā runā S.Osipova uzsvēra, “runāt vienu, darīt citu, bet domāt trešo” diemžēl ir daļa no mūsu vēsturiskā mantojuma. Un tā kā mēs savu uzvedības modeli attiecinām arī uz visiem citiem, tad šādi arī domājam par to, ko dara pie varas esošie cilvēki. Viņi runā vienu, dara otru un domā kaut ko trešo, un tad, kad mums izdodas kādu Saeimas deputātu noķert veikalā bez maskas, tad mēs vēl vairāk sev apstiprinām: “Redz kā, viņi mums liek valkāt maskas, bet paši viņi to nemaz nedara.” Tas ir modelis, kurš mums ir palīdzējis mums izdzīvot 20gs. okupācijas režīmus, bet, ja mēs šo sociālo liekulību nemainīsim, tad nevienas tiesību aizsardzības iestādes un nevienas pamattiesības mūs nepasargās, jo mūsu valsts nebūs tik labi izdevusies un nefunkcionēs tik pilnvērtīgi, kā mēs esam to pelnījuši.”⁷

Tiesībsarga ieskatā arī pastāvošā epidemioloģiskā situācija apstrīdētās normas pieņemšanas laikā norādīja uz līdzīgām problēmām, kādas iepriekš tika konstatētas attiecībā uz sejas masku nēsāšanu un citu Covid-19 izplatības ierobežojumu ievērošanu. Tādējādi sabiedrības zemo uzticību valdības īstenotajai politikai diezgan pārliecinoši

⁵ SPKC: Latvija ir pirmajā vietā pasaulē Covid-19 saslimstības ziņā. LSM.LV. Pieejams:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/spkc-latvija-ir-pirmaja-vieta-pasaule-covid-19-saslimstibas-zina.a426167/>.

⁶ 2021. gadā Latvijā miruši par 5000 vairāk cilvēku nekā iepriekšējā gadā. LSM.LV. Pieejams:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/2021-gada-latvija-mirusi-par-5000-vairak-cilveku-neka-ieksekseja-gada.a439585/>

⁷ Informācija par tiesībsarga konferenci pieejama šeit: <https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsarga-ikgadeja-konference-kadel-ir-gruti-uzticeties-valdibas-viedoklim-un-lemumiem-krizes-situacija-pievienota-programma/>. Savukārt konferences videoieraksts pieejams:

https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=433350327660830.

varēja ietekmēt situācija, kad no valsts pārvaldes darbiniekiem tika prasīta tāda likumpaklausība, kādu nebija iespējams īstenot Saeimas deputātu vidū brīvprātīgi.

Ar apstrīdēto normu attiecīgi gan tika nodrošināta epidemioloģiski droša vide Saeimā, gan arī sūtīts signāls Latvijas sabiedrībai par Saeimas deputātu solidaritāti, kas varēja veicināt sabiedrības uzticēšanās valdības pieņemtajiem lēmumiem un ietekmēt valsts politikas Covid-19 vīrusa apkarošanas jomā ieviešanu.

Tādējādi, tiesībsarga ieskatā, tiesību normai ir leģitīmais mērķis un likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Secīgi izvērtējams, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Ar likumu noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, jānorāda, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē.

Attiecībā uz likuma anotācijā norādīto mērķi – nodrošināt epidemioloģiski drošu vidi Saeimā, būtiskus iebildumus raisa deputāta darbības ierobežojums arī attiecībā uz attālinātām Saeimas sēdēm. Nenoliedzami, atrodoties un strādājot savā dzīvesvietā, citu Saeimas deputātu un Saeimas darbinieku veselība netiktu apdraudēta.

Savukārt attiecībā uz otro Saeimas izvirzīto mērķi vērtējums ir sarežģītāks, jo no šī brīža skatupunkta ir praktiski neiespējami modelēt situāciju, kāda būtu bijusi sabiedrības reakcija, ja Saeima pēc konkrētās diskusijas uzsākšanas tomēr nolemtu par labu tāda veida ierobežojumiem, kas ļautu aizstāt vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu ar, piemēram, regulāru testēšanu. Proti, šobrīd nav iespējams izdarīt konkrētu secinājumu, vai valdības noteiktie piespiedu līdzekļi pārējai sabiedrībai Rīkojuma ievērošanai paši par sevi būtu pietiekami, lai panāktu to ievērošanu plašākā sabiedrībā. Tiesībsarga ieskatā, Saeimas lēmumam pieņemt apstrīdēto normu un attiecināt valsts institūciju darbiniekiem līdzvērtīgas prasības darba pienākumu veikšanai nenoliedzami bija pozitīva ietekme uz valsts politikas īstenošanu Covid-19 izplatības ierobežošanai.

Tomēr jebkurā gadījumā ir secināms, ka mazāk ierobežojošu līdzekļu noteikšana Saeimas deputātiem izslēgtu iespēju sasniegt likumā “Par pagaidu papildu prasībām Saeimas deputātu un pašvaldības domju deputātu darbam” noteikto mērķi solidarizēties ar pārējo valsts un pašvaldību institūciju, tajā skaitā kapitālsabiedrību, amatpersonām un darbiniekiem, nodrošinot taisnīgu attieksmi Covid-19 infekcijas izplatības mazināšanas pasākumu īstenošanā. Attiecīgi jau pirmšķietami secināms, ka mērķis veicināt sabiedrības atbalstu un uzticēšanos valsts Covid-19 ierobežošanas politikai, nevarētu tikt īstenots tādā pašā mērā, jo neizbēgami iztrūktu šāds solidaritātes elements un, pārfrāzējot S.Osipovas teikto, Saeimas rīcību varētu uzskatīt par “sociālu liekulību”.

Iespējams, konkrētajā situācijā līdzvērtīgā līmenī šo mērķi varētu sasniegt vakcinācijas prasību atvieglošana visiem valsts institūciju darbiniekiem, uz kuriem bija attiecināms Rīkojuma 5.3.punkts, tādējādi tiem pēc būtības paredzot līdzvērtīgas tiesības praktiski neierobežoti veikt savus darba pienākumus kā Saeimas deputātiem. Tomēr tad būtu nepieciešams pamatot, ka valsts institūciju darbinieku vakcinācija nevarēja nest būtisku piensumu Covid-19 vīrusa izplatības ierobežošanai (ņemot vērā arī veselības aprūpes noslodzi) un attiecīgi nevarēja pietiekami lielā mērā pozitīvi ietekmēt valdības īstenoto Covid-19 izplatības ierobežošanas politiku. Tiesībsargs atbilstoši savai kompetencei šādu vērtējumu nevar sniegt.

Visbeidzot nepieciešams izsvērt, vai sabiedrības ieguvums bija lielāks par individuālas personas tiesību aizskārumu.

Izvērtējot apstrīdētajā normā ietvertā tiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās tiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Jau sākotnēji vēlos norādīt, ka tiesībsargs 2021.gada laikā un tiesību normas izstrādes gaitā ir vairākkārt paudis savu viedokli gan par obligātās vakcinācijas pienākumu darbavietās kopumā, gan arī izteicies par iespējamību noteikt šādu pienākumu konkrēti Saeimas un pašvaldību deputātiem.

Kopumā Tiesībsarga birojs, apkopojot statistiku par 2021.gadu, konstatēja, ka no Tiesībsarga birojā šajā gadā kopumā saņemtajiem 1954 iesniegumiem 258 privātpersonu rakstiski iesniegumi bija konkrēti par Covid-19 ierobežojumiem. Tāpat arī tiesībsargs sniedza atbildes uz 596 e-pasta vēstulēm par dažādiem ar Covid-19 ierobežojumiem saistītajiem jautājumiem. No šiem iesniegumiem sūdzības par Covid-19 vakcināciju bija visizplatītākā tēma, par kuru pie tiesībsarga šajā gadā vērsās privātpersonas. Praktiski visi no šiem iesniegumiem bija no personām, kas kategoriski iebilda pret ierobežojumu noteikšanu.⁸

Reaģējot uz šiem iesniegumiem, tiesībsargs publicēja viedokli par obligātās vakcinācijas pienākuma pieļaujamību: <https://www.tiesibsargs.lv/news/vai-pielaujama-obligata-vakcinacija-pret-covid-19/>, kā arī skaidroja vakcinācijas pienākuma robežas jau pēc obligātās vakcinācijas pienākuma noteikšanas valstiskā līmenī: <https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsargs-vakcinācijas-pienākuma-izpildi-nevar-uzlikt-tiesi/>.

Šajos viedokļos tiesībsargs pauda viedokli, ka obligāta vakcinācija pret Covid 19 attiecīgajā laika posmā bija atbilde uz neatliekamo sociālo vajadzību aizsargāt indivīdu un sabiedrības veselību pret Covid-19 plašo izplatību un samazināt saslimstības līmeni. Tiesībsargs arī norādīja, ka tad, ja brīvprātīga vakcinācijas politika nav pietiekama, lai sasniegtu un saglabātu puļa imunitāti, ir pamats ieviest obligātu vakcinācijas politiku, lai panāktu atbilstošu aizsardzības līmeni.

Savukārt tiesībsarga viedoklis par deputātu vakcināciju pieejams šeit: <https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsargs-saeimas-deputatiem-ar-vakcinesanos-ir-jarada-priekszime/>. Šajā viedoklī tiesībsargs uzsvēra, ka jautājumam par Saeimas deputātu pienākumu vakcinēties pret Covid-19 ir gan juridisks, gan ētisks raksturs. Tiesībsargs norādīja, ka deputātiem (arī pašvaldību domju deputātiem) ir jāpilda Latvijas valsts likumi un uz likumu pamata pieņemtie lēmumi (tas izriet no Saeimas deputātu zvēresta jeb svinīgā solījuma), tādējādi ar savu rīcību rādot priekšzīmi, motivējot un iedrošinot to darīt visas citas sabiedrības grupas.

Jāizsver, ka minētie viedokļi ir pausti konkrētajā laika posmā, ņemot vērā tajā brīdī pieejamo informāciju par vakcinācijas efektivitāti un veselības aprūpes noslodzi. Tomēr no visiem šiem paustajiem viedokļiem izriet tiesībsarga skatījums, kas konkrētajā pārskata periodā sabiedrības veselību un ikviena Latvijas iedzīvotāja Satversmes 111.pantā noteikto tiesību ievērošanu uzskatīja par prioritāru mērķi, kura sasniegšanai pieļaujami arī ļoti būtiski privātpersonu tiesību ierobežojumi. Tiesībsargs uzsver, ka ikviena indivīda pamattiesību realizācija ir samērojama ar visas sabiedrības interesēm, un konkrētajos

⁸ Tiesībsarga 2021.gada ziņojums pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/05/Tiesibsargs_2021gada_zinojums_final.pdf.

apstākļos sabiedrība no Saeimas deputātiem varēja prasīt sev līdzvērtīgu likumpaklausību un Rīkojuma normu ievērošanu.

Jāuzsver, ka apstrīdētā norma tika pieņemta ārkārtējās situācijas laikā, pastāvot sevišķi augstam sabiedrības veselības apdraudējumam, ko ilgstošā laika posmā nebija izdevies novērst ar sabiedrības brīvības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tiesībsarga ieskatā tieši sabiedrības veselības apdraudējums, plašā Latvijas iedzīvotāju mirstība un vienlaikus pietiekami pamanāmas sabiedrības grupas pretošanās epidemioloģisko ierobežojumu ievērošanai nošķir konkrēto situāciju no Satversmes iepriekš izskatītās lietas Nr.2019-08-01, un šādos ārkārtējās situācijas apstākļos Saeimas deputātus līdzīgi kā jebkuru citu Latvijas iedzīvotāju varēja skart būtiskāki cilvēktiesību ierobežojumi.

Turklāt jāuzsver, ka personas tiesību ierobežojums bija ierobežots laikā, kā arī likumā "Par pagaidu papildu prasībām Saeimas deputātu un pašvaldības domju deputātu darbam" tika iestrādāta prasība tā regulārai pārskatīšanai, tādējādi saglabājot pietiekamu elastību reaģēt uz izmaiņām apstākļos, kas tika atzīti par pamatu apstrīdētās normas pieņemšanai.

Apkopojot iepriekš minēto, tiesībsarga ieskatā, apstrīdētā tiesību norma samērīgi ierobežoja personas 101.panta pirmajā teikumā un Satversmes 96.pantā noteiktās tiesības.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu